

**Агитатордын
БЛОКНОДЫ**

1978

◆ НОЯБРЬ ◆

II №

АГИТАТОРДЫҢ БЛОКНОДЫ

11 №
1978 j.
ноябрь

КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын пропаганда ла
агитация бөлүги

УЛУ ОКТЯБРЬДЫҢ 61-ЧИ ЖЫЛДЫГЫ

Туулу Алтайдын ишкүчиле јаткандары бистин көп национальностторлу Төрөлистин бастыра албатыларыла кожо эн ле сүүнчилү ле јаркынду байрамды — Улу Октябрьский Социалистический революциянын 61-чи жылдыгын јозокту уткыырга белетенип турулар.

1917 жылда 25 октябрьда (7 ноябрьда) Россиянын ишмекчи классы ла ишкүчиле јаткан крестьяндары, революциянын ойгор башчызы Владимир Ильич Ленинге баштаткан төрөл Коммунистический партия башкарганыла капиталисттердин ле помещиктердин јанын антарала, телекейде эн баштапкы социалистический государство төзөгөндөр.

Ишкүчиле јаткан улус кижиликтин историясында баштапкы катап кизи кижини кулданбайтан, өскө кижинин күчин јибейтен, национальный ла социальный базынбайтан ла јабыс көрбөйтөн јаны обществоны төзөп баштады.

Улу Октябрьдын јаныланган табыжы јер үстиле торгуланып таркаган. Октябрьдагы революциянын јенүзи јаны өйди — јер-телекейде капитализмди јоголтотон ло социализм јенетен өйди ачкан.

Октябрь — бистин Төрөлистин чыккан күни, ол бистин јүрүмиске сүүнчи ле ырыс экелди, ол бистин кажысты ла кизи этти.

Октябрьдагы революция јенген кийинде баштапкы күндерде Советтердин јиит Республикасынын алдына кандый уур-күч ле јаан задачалар тура бергенин эмди, улу јаан једимдерге једип алган өйдө, бачым үстине ондоорго до күч.

Совет албаты бойынын ченелген башчызын — Коммунистический партияны ла онын Ленинский Төс Комитедин күреелей бек туруп, јаны јүрүмди төзөөр јолдогы бастыра уур-күчтерди ле түбек-шыраны јенип, өдүп чыккан. Бистин ороондо тын өзүмдү социалистический общество төзөлип бүткен.

Революциядан озогы Россиянын албатыларынын жүрүм-салымында Улу Октябрьдын учурын жакшы ондоорго бистин Туулу Алтайды алалы.

Экономический ле культурный өзүмде өскө албатылардан айдары жок сондогон, андазыннан ла малтадан өскө немези жок, бир де право тuzаланбаган, түрениде жаткан улусту Туулу Алтай Совет жаннын жылдарынын туркунына сүүнчилү ле ырысту жүрүмдү улус журтаган, бай ла тын аргаларлу область боло берди.

Совет жаннын шылтуунда бистин областьта технический тын жазалду 37 промышленный предприятие төзөлгөн. Олор төрөлгө өндү металлдар, бөстөр, саржу ла сыр, эт, эттен эткен ле өскө дө жүзүн-башка промышленный продукция берип турулар. Совет жаннын жылдарынын туркунына промышленный продукциянын кеми 51 катап көптөгөн.

Промышленный предприятиелердин коллективтери Улу Октябрьдын быжылгы байрамын иште жангы једимдерле уткып турулар. Тогус айдын планы ончо технико-экономический көргүзүлер аайынча ажыра бүткен. Былтыргы жылдын ол ойине көрө, промышленный производство 8,3 процентке өскөн, продукцияны эдип табыштырары 7,5 процентке көптөгөн. Производство иштин арбыны бийиктегени ажыра өскөн деп айдар керек.

Ленин тургускан кооперативный планла журт хозяйство социалистический јолго тургузылып, жангырта јарандырылган.

Көп аш кыралабаган, элбек мал өскүрбеген, көчкүн ле јарымдай көчкүн жүрүм-јадынду, туш-башка чачылган, тагынан ээлеген оок хозяйстволордын ордына эмди Туулу Алтайда тын механизировать эдилген 36 государственный јуртхозяйственный предприятие, экономический тын ийделү совхозтор ло 20 колхоз иштеп јат. Олор 1,2 миллион гектар јер тuzаланып турулар. Совхозтор ло колхозтор бүгүнги күнде 144 мунг гектар кыралу, ол революциядан озо Туулу Алтайда үренделген кыралардан 7 катап, јурт хозяйствоны социалистический жангыртарына јетире кыралаганынан 4,7 катап көп.

Туулу Алтайдын јурт хозяйствозынын төс бөлүги — койлорды көптөдө өскүрер ууламјылу иш. Бүгүн жангыс ла колхозтордын ла совхозтордын фермаларында койлордын ла эчкилердин тоозы область төзөлөрдө болгонынан 11 катапка көп. Алтайский крайда бар бастыра койлордын ла эчкилердин үчинчи үлүзи Туулу Алтайда. Областьта уйлардын, андардын тоозы көптөгөн.

Туулу Алтайдан государство эчкинин ноокызын ла аннын

мүүстерин көп алып јат. Бастыра Российский Федерация јууп турган ноокынын 60 проценттен ажыразы, аннын мүүзининг — 62 проценттен ажыразы бистинг областька келижип туру.

Јуртхозяйственный производствоны там тыгыдарына КПСС-тинг Төс Комитедининг мартовский (1965 j.) Пленумы јаан учурлу болгон. Бистинг партиябыстын ол Пленумынын јөптөриле башталган эмдиги өйдөги аграрный политиказы партиянын онын кийнинде өткөн съездтеринин ле Төс Комитедининг Пленумдарынын јөптөриле байгызылган.

Бистинг областьтын јурт хозяйствазы тыгып өскөни мындыј тоолордон көрүнөт. Јурт хозяйствазын тос средстволоры (баа-зыла) КПСС-тинг Төс Комитедининг мартовский (1965 j.) Пленумынын кийнинде үч катап көптөди, энергетический ийделери 2 катап, иштеп турган кажы ла кижии бажына электроэнергияны тuzаланганы 1,9 катап көптөгөн. Ол ажыра иштинг арбыны бийиктейт, јуртхозяйственный производство өзөт. Былтыр областьтын јуртхозяйственный производствозы 1965 жылдагы кеминен 1,5 катап көп болды. Общественный хозяйстводо уйлардын тоозы 14 процентке, койлордын ла эчкилердин — 16, жылкылардын — 7, сыгындардын — 48, чоокыр андардын — 25 процентке көптөгөн. Малдын продуктивнозы бийиктеп јат. Бастыра бу једимдер малдан алган продукцияны государственного садарын көптөдөр арга берди.

Қалганчы јети жылдын туркунына малдан алган продукцияны государственного садары, КПСС-тинг Төс Комитедининг мартовский (1965 j.) Пленумынаг озо өткөн жылдарга көрө, кажы ла јыл сайын орто тооло, этти — 9 мун тоннага, сүтти — 5 мун тоннага, түкти — 1,4 мун тоннага, ноокыны — 510 центнерге, аннын мүүзин садары 67 центнерге көптөгөн.

Эмди КПСС-тинг Төс Комитедининг июльский (1978 j.) Пленумы јурт хозяйствазын алдына оног јаан ла каруулу задачалар тургусты. Пленумнын јөптөринде, «СССР-дин јурт хозяйствазын оног ары өскүрери керегинде» деп КПСС-тинг Төс Комитедининг Генеральный качызы нөкөр Л. И. Брежнев эткен докладта јурт хозяйствазын бастыра бөлүктерин ончо јанынан тең өскүрери, орооннын албаты-калыгын аш-курсакла, промышленнозын јуртхозяйственный сырьело быжу јеткилдеери темдектелген. Пленумнын јөптөрин ле нөкөр Л. И. Брежневтинг докладдын областьтын ишкүчиле јаткандары бойлорына јуучыл программа эдип алдылар.

Тургузылган јаан задачаларды јенүлү бүдүрерге общественный малды коротпой өскүрер, угын јарандырар, продуктивно-

зын бийиктедер, малдын азыралын көптөткөдий ле чындыйын жарандыргады үзеери аргалар табып тuzаланар керек.

Јурт хозыјстводо, анчадала мал өскүреринде, малга азырал белетееринде механизацияны тыныдары керектү.

Бистин областьтын ишкүчиле јаткандары Улу Октябрьдын байрамын јангы једимдерле уткып турулар. Колхозтор ло совхозтор КПСС-тин Төс Комитединин июльский (1978 ј.) Пленумынын јөптөрин јүрүмде бүдүрип, государствого түкти ле ноокыны табыштырар планы өйинен озо бүдүрдилер. Түк ле ноокы былтыргы јылдагызынан 13 процентке көп садылды. Эмди этти, сүтти, ағнын мүүзин табыштырар планы бүдүрери учун эрчимдү иш өдүп јат.

Быјыл малга азырал белетеер иш, аштын түжүмин јуунадары ла малды кыштадарына белетенери төзөмөлдү өтти.

Улу Октябрьский социалистический революция Туулу Алтайдын ишкүчиле јаткандарынын алдына, бистин орооныстын өскө дө албатыларынын алдына чылап ок, духовный байлыкка телкем јолдор ачкан. Бистин ороондо болгон культурный революциянын улу јаан једими — бичик билбейтенин јоголтконы. Эмди озогы ас тоолу школдор берип турган баштамы үредүнин ордына јашөскүрим бастыратекши орто, ағылу орто ло бийик үредү алып јат.

Областьта иштеп турган текши үредүлү 181 школо 30 муннан ажыра бала үренет, ол тоо Совет јаннан озо үренгенинен 22 катап көп. Иштеп турган јашөскүримнин 9 школы, бир заочный орто школ бар.

Педагогический институтта, зооветеринарный, технологический, кооперативный техникумдарда, педагогический ле медицинский училищелерде бийик ле ағылу орто үредүни 8 мун јиит уулдар ла кыстар алып, албаты-хозыјствонын бөлүктерин јакшынак үредүлү специалисттерле јеткилдеп турулар. Бүгүн бистин областьта бийик ле ағылу орто үредүлү 13 мун специалист иштеп јат, ол тоодо 8 муннан ажыра үй улус. Бастыра специалисттердин тоозында үч мун үч јүс кижии — алтайлар ла казахтар.

Научный учреждениелер төзөлөлө, иштеп турулар. Областьта бар көп тоолу культурно-просветительный учреждениелер ишкүчиле јаткандарды коммунистический күүн-тапту эдип тазыктырарында јаан учурлу иш өткүргилейт. Национальный драмтеатр ачылган.

439 врач ла 1800-тен ажыра орто медицинский ишчилер областьтын албатызынын су-кадыгын корыырында тартыжат.

Улу Октябрьдын једимдеринин төс итогы — коммунистический партия жаңы кижини, јакшы үредүлү јайым ишчини, интернационалист-патриотты, коммунизмнин эрчимдү бүдүрөөчизин үредип, тазыктырып чыдатканы.

Областьта коммунистический иш учун тартыжу төзөлбөгөн коллектив јок. Предприятиелерде ле стройкаларда, колхозтордо ло совхозтордо, транспортто, связьта, улусты јеткилдеер иштерде мундар тоолу озочылдар, ишти жаңыртаачылар, коммунистический иштин мергендүчилери бойларынын тапкырын ла билгирин көргүзип, эрчимдү иштенип турулар.

Бир јүстен ажыра бригадалардын, цехтердин ле фермалардын коллективтери, социалистический мөрөйдин 2603 озочыл бешјылдыктын үч жылынын јакылталарын бүдүреле, эмди 1979 жылдын чодына иштеп турулар. 69 кижини төрт жылдын планын бүдүрген, эн озочыл деген 16 кижинин иштеп турган календаринде — 1981 жыл.

Иште бийик једимдерлү озочылдардын тоозында: Горно-Алтайскта бөс согоочы Е. И. Ворошина, кийим көктөөчилер Г. А. Самойлова ла В. А. Новоселова; Чойдогы совхозтын механизаторы А. Н. Шутов; Турачактагы совхозтын уй саачызы А. С. Дмитриева; Барагаштагы совхозтын койчызы А. Я. Яюшкин, Эјегандагы совхозтын эчки өскүрөөчилери А. А. Илаков ло Т. Е. Ардиматов; Кан-Оозы аймакта XXI партсъездтин адыла адалган колхозтын койчызы, Социалистический Иштин Геройы — Тоедов Јелмек; бу ок аймакта КПСС-тин XXII съездинин адыла адалган колхозтын эчки өскүрөөчизи К. М. Дедин; «Путь Ильича» колхозтын уй саачызы З. А. Попова; Кош-Агаш аймакта «Қызыл Чолмон» колхозтын койчызы И. Саблаков; бу ок аймакта «Путь к коммунизму» колхозтын эчки өскүрөөчизи А. Абитов ло өскө дө көп-көп тоолу јакшы ишчилер.

Бу јуукта бистин ороон бастыра албатынын сүүнчилү байрамын, кижинин јайымдарын ла праволорын берген, социальный једимдерди ле демократияны, ленинский национальный политиканын јенүзин, албатылардын карындаштыгын ла најылыгын көргүскен улу бичикти — СССР-дин Конституциясын јарадып јөптөгөн күннен ала бир жылдыкты темдектеди.

Туулу Алтайдын ишкүчиле јаткандары, областьтын партийный организациясына башкартып, Улу Октябрьский социалистический революциянын 61-чи жылдыгын јаркынду ла сүүнчилү байрам эдип, КПСС-тин XXV съездинин јөптөрин јүрүмде бүдүрерине ууландырган эрчимдү ишле-уткып турулар.

ОРТО ЗВЕНОНЫН КАДРЛАРЫНА — ПАРТИЙНЫЙ КИЧЕЕМЕЛ

Јуртхозяйственный производствоны тыгыдарына, онын ончо бөлүктерин башкараарын јарандыраарына партия јаан кичеемел эдип јат. Оны КПСС-тин Төс Комитединин июльский (1978 ј.) Пленумынын јөптөри, «Јурт хозяйствонунг специалисттери отделениелерди, бригадаларды, фермаларды ла колхозтордо ло совхозтордо өскө дө орто звено иштерди башкараарын јилбиркедетен үзеери аргалар керегинде» КПСС-тин Төс Комитединин ле СССР-дин Министрлеринин Совединин јөби керелейт. Бу јаан учурлу документтер — јуртхозяйственный производстводо эн ле көп тоолу специалисттерге партия ла башкаруу јаан ајару эдип турганын көргүскени. Андый кичеемел болоры јолду. Ненин учун дезе, малдан алар ла јер ижинин продукталарын көптөдөр пландар бригадада, фермада, отделениеде көнү бүдүп јат.

Бистин Майма аймакта јуртхозяйственный производствонун орто звено башкараачы ишчилериле иштеер бир эмеш јакшы ченемел бар, оларды талдайла, чике ишке тургузар, үредип тазыктырар система төзөлдү. Андый иште турган специалисттерле иштеери керегинде сурактарды партиянын райкомынын пленумдарында, бюрордо, баштамы парторганизациялардагы јуундарда шүүжип јадыс. Отделениелердин, фермалардын ла орто звенодогы өскө дө иштердин башкараачыларына специалисттерди тургузары јанынан 1978—1981 јылдардын планын тургузала, партиянын райкомынын бюрозында јөптөгөн.

Јурт хозяйствонунг эмдиги өйдөги өзүминде бичикчи, бийик квалификациялу, политический јанынан билгир башкараачы ишчилер төс учурлу ийде болуп јат. Јакшы дисциплиналу, бүдүрип турган ижи учун бийик каруулу болгоныла коштой, башкараачы кижии бойынын керегин ондоор, политический билгирри терең, экономический белетелгени јакшы, иштеңкей, баштаңкай, тапкыр шүүлтелү болоры керектү. Орто звенодогы башкараачы ишчилерди шак ла андый эдип үредип тазыктырарга партиянын районный комитеди, парткомдор ло баштамы партийный организациялар кичеенип турулар. Олорго јаан бүдүмји эткениле коштой тын некелтелер эдилет.

Совхозтордын отделениелеринин управляющийлери болуп иштеп турган Д. Г. Литвиненко ло Г. И. Шумкин, фермалар-

дын специалисттери Р. Н. Нефедова, Л. С. Сергеева, А. А. Басаргина, А. Н. Воронцова, Л. С. Караваева, өскө дө көп нөкөрлөр жаңы эп-аргалар бедрегилейт, озочылдардын ижинде табылган жаңы эп-сүмени элбеде таркадып, иште тузаланарын кичееп жадылар.

Майма аймактын партийный организациязы журт хозяйство-нын специалисттериле өткүрүп турган иште «Колхозный ла совхозный производствоны тыгыда өскүреринде специалисттердин учурын бийиктедери жанынан КПСС-тин Алтайский крайкомынын ижи керегинде» КПСС-тин Төс Комитединин жөбиле башкарынып жат. Ол жөпти бүдүрерине баштамы партийный организациялар күнүн сайын ажару эдип турулар. Баштамы парторганизациялар производствоны көдүреринде специалисттердин учурын бийиктедери колбулу сурактарды чокум бүдүргилейт, олардо специалисттерле иштейтен пландар бар. Анайда иштегени жакшы жедимдерге экелет. Бүгүн аймакта орто звенонын башкарачы ишчилеринин 75 проценти аңылу үредүлү, 18 кичи заочно үренип жат.

Башкарачы ишчилерди бойында үредип белетеери жанынан Горно-Алтайский журтхозяйственный станциянын парткомынын ижинин ченемели ажарулу. Бу хозяйстводо бастыра башкарачы иштерде ле специалисттердин ижинде аңылу үредүлү улус иштеп жат. 26 кичи хозяйствонын чодыла журтхозяйственный институттарда ла техникумдарда үренип турулар. Станцияда башкарачы ишчилер ле специалисттер көп солынбайт, олар ончозы коллективтин общественный жүрүминде туружат.

Партиянын районный комитеди специалисттерди производстводо ишти чике төзөөрине ууландырып, олардын профессиональный таскадузы ла билгири жаантайын тыгып турзын деп кичеенип туру.

Аймакта озочыл ченемелдин школы бар. Ол школдо орто звенонын башкарачылары ла специалисттери үренип жат. Улам ла научно-практический конференциялар, семинарлар өдөт, специалисттердин слетторы өдүп, жаңжыга берди. Бу иштердин төс задачазы — специалисттердин ижинде жаңы ченемелди табып жууры, оларды бастыра участоктордын ижинде тузаланарын жеткилдеери.

Совхозтордын партийный организациялары специалисттердин эн тоомжулуларын партияга алары жанынан чокум ууламжулу иш өткүрүп турулар. Эки жылдын туркунына КПСС-ке 15 кичи алган. Олар бастыразы партийный организациянын бүдүмжилегенин ак-чек бүдүрүп, жозокту иштеп турулар, алты

специалистти башкарачы ишке тургускан. Кажы бир специалистти јаан ишке көстөөринде баштамы партийный организациянын бастыра коммунисттери туружып жадылар.

Орто звенонын башкарачылары ла специалисттери общественный жүрүмде эрчимдү туружып жадылар. Көп отделение-лердин, фермалардын, бригадалардын башкарачылары, специалисттери цеховой парторганизациялардын качыларына, бюронын члендерине, албатынын депутаттарынын журт ла аймачный Советтеринин депутаттарына тудулган. Олордын көбизи бойларынын коллективтеринде политинформаторлор, агитаторлор ло пропагандисттер.

Ишмекчилердин коллективтеринде специалисттердин тоом-жызы бийиктеген. Специалисттерди тооп, олордын ижин жакшы тözöp, керектү болуш ла жөмөлтө эдип турган коллективтерде једимдер жакшы.

Калганчы жылдарда партийный организациялардын өткүрип турган эрчимдү ижинин шылтуунда хозяйстволор бойларынын јашөскүриминен специалисттер үредип белетеер иш көндүкти. Андый амадуларла хозяйстволор школдорло колбуларды тынгыттылар, үренчиктерге профессиональный ууламјы берери јаранды. Аймактын школдорынан жылдын ла журтхозяйственный институттарга ла техникумдарга 20—25 кижип кирип јат. Бүгүнгү күнде олардо бистин аймактын совхозторынан 90 кижип үренип туру, олардын көп нургуны хозяйстволордын стипендиаттары. Анайда бис келер төрт-беш жылдын туркунына аймактын хозяйстволорын, олардын фермаларын ла отделение-лерин аңылу үредүлү специалисттерле јеткилдеп аларыс.

Бистин аймакта орто звенонын башкарачыларыла, специалисттериле иштеп турганы өрө айдылганыла божобой јат. Партийный организациялар специалисттерле иштееринде күнүн ле сайын јаңы арга табып, јаан једимдү тузаланып турулар. Эмди аймактын кезик хозяйстволорында специалисттердин аттестациязын эдип баштадылар. Бу ишти билгир ле бийик кеминде өткүрзе, ишчилердин каруулу болорын бийиктедерине јаан жөмөлтө эдер.

Је оныла коштой бистин аймакта журтхозяйственный производодо орто звено башкарачылардын ла специалисттердин учурын бийиктедер иште једикпестер ле тутактар база барын јажырбай айдар керек.

Кезик хозяйстволордо башкарачы иштерде теоретический үредүзи јок, көп нургуны практик улус иштегенче. Чойдогы, Билүлүдеги ле Ыныргыдагы совхозтордо андый башкарачы-

лар 50 проценттен ас эмес. Кезик јерлерде специалисттердин билерин толо эмезе јетире тузаланбай јадылар. Қаа-јаа специалисттер бойлары кичееп иштебей, общественный јүрүмде турушпай турганы база учурап јат. Бистинг хозяйстволорыста кезик специалисттер мал өскүрер иште бар једикпестерге јөпсинип, ол једикпестерди јоголторын кичеибей турулар. Орто звенодогы башкарачы ишчилерге ле специалисттерге кезик партийный организациялар ла хозяйстволордын башкарачылары керектү некелте этпей јадылар.

Кыскарта айтса, орто звено башкарачы ишчилерле, специалисттерле мынан да ары тын ла көп иштеери керектү. Бу иште бис партиянын XXV съездинин, КПСС-тин Төс Комитединин июльский (1978 ј.) Пленумынын јөптөрилел бу сурак аайынча нөкөр Л. И. Брежневтин јакылталарыла башкарынып јадыс. «Јурт хозяйствоны партийный башкарачында јаан учурлу төс сурак болуп, кадрларла иштеери артып јат. Ол јанынан көп иш бүткен, је эмди де көпти эдер керек. Эмди јурт јерлерде бичикчи улус көп. Олордын ортозынан ишти төзөп баштагадый улусты јаантайын бедиреп табала, үредип тазыктырып турар керек. Партийный организациялар андый ишчилерди талдаары, чике ишке тургузары ла үредип тазыктырары керегинде кичеер учурлу» — деп, нөкөр Л. И. Брежнев КПСС-тин Төс Комитединин июльский Пленумында айткан.

В. Афанасьев,

КПСС-тин Маймадагы райкомынын баштапкы качызы.

Туулу Алтайдын агаш хозяйствозы

Агаш хозяйство орооннын албаты хозяйствозынын системазында аңылу јерде туруп јат. Мынызы, баштапкызында, неден улам андый болуп туру дезе, ар-бүткеннин комплекси болуп тура, агаш көп жүзүн керектер бүдүрүп јат, онын учун агашты тузаланарын јангыс келтейинен көргөни учы-түбинде узак өйгө (кезикте 100—200 жылга) тутактарга экелерден маат јок. Ол тутактар јангыс ла ар-бүткеннин амыр айалгазы бузуларыла колбулу эмес, је олар чике эмезе чике эмес салтар јетирип турган райондордын экономиказы уйдаарыла колбулу. Мынызы, экинчизинде, неден улам андый болуп јат дезе, агаш ортозынын төс бөлүги — агаш кезип јыккан кийнинде өзүп

чыдаарына жетире, бүдүмине ле өскөн айалгаларына көрө, 50—200 жылдын бажында орныгып жат. Онын учун албаты хозяйствонун бу бөлүгүн келер өйдө өскүрер суракты агаштын орныгатын өйинен ас өйгө көрөр арга жок. Агаш хозяйствонун ишчилеринин задачасы кандый болуп жат десе, ол жанынан науканын ла техниканын жап-жаңы жедимдерин тузаланып, бу өрө айдылган өйди кыскартып ийери болуп жат. Агаштын көп жүзүн тузалу немелеринен мындайларын темдектеер керек:

- 1) агаш берип турары;
- 2) суу корыыр, суунун кемин башкарар ла жердин кыртыжын корыыр учуры;
- 3) космический иштери — кейди кислородло толтырарынын төзөлгөзи болуп турганы.

Агаш хозяйствоны, агаштын бүдүрүп турган ол төс иштерин (функцияларын) арга жеткенче артырып алгадый эдип өткүрер керек. Же андый да болзо, орооннын агашту кажы ла чокум районуна госуударствонун текши задачаларына келиштире агаштын бүдүрүп турган бастыра иштеринин бирүзи эмесе бир канчазы төс учурлу болуп жат, онын учун агаш ортозында хозяйствоны өткүреринин кебери ол иштерден (функциялардан) камаанду болор учурлу.

Туулу Алтай Күнбадыш Сибирьдин түштүгүндө жадат, мында Сибирьдин эн жаан сууларынын бирүзи — Обь башталган. Ол Күнбадыш Сибирьдин бастыра жабыссу жерин меридианнын ууламжызы аайынча кечире барып, Тошту тенгиске агып кирет. СССР-дин албаты хозяйствозын келер узак өйгө өскүретен пландарда бу сууга аңылу учур берилип жат, чокумдап айтса, онын билдирүлү бөлүгүн Казахстаннын, Орто Азиянын күйгек жерлерине ле оноң ары Каспийский талайга агызары темдектелет. Ол пландар аайынча Обь суунун кемин анчадала суу кирбес тужында жабызатпас ла бийиктедер амадула Туулу Алтайдын агаштарынын суу корыыр ла суунун кемин башкарар учурын артырары областьтын агаш хозяйствозынын төс задачасы боло берер учурлу.

Бу задачаны бүдүрерге, агажын өткөн жылдарда кезип койгон жерлерде агашты өскүрүп орныктыратан иштерди кезем көптөдөр, агажын кезерге темдектеген жерлерде агаш кезерин ле оны иштееринин эп-сүмезин аайлу-башту эдер, агашты өрттөрдөң лө каршулу курт-конгустардан корыырын тыгыдар керек. Же областьтын агаш хозяйствозынын төс задачанын бүдүрүп тура, агаш белетеер промышленный производствонун оноң арыгы өзүмин ундырга жарабас, ненин учун десе агаш-

тын фонды табынча жангыртылар учурлу, айла өзүп чыдаган агашты калас чирип каларына кем жетиретен эди.

Агаш Горно-Алтайский автономный областьтын эн учурлу байлыктарынын бирүзи болуп јат. Ол онын 38 процент јеринде 35 миллион гектарда өзөт. Мында Алтайский крайдын агаштарынын 80 проценти јуулган. Агаштардын үч үлүзинин эки үлүзи чыдап калган ла өйинен өткүре туруп калган агаштар болуп јат, олардон 250 миллион кубический метр кире агаш белетеер аргалу. Туулу Алтайдын агаштарынын 83 проценти ийне бүрлү агаштар, олардын көп јаны — мөш лө тыт. Туулу Алтайдын тобрак-кыртыжынын ла климадынын айалгалары аңылу-башка болгонынан улам онын өзүмдери де торт көп жүзүндү болуп бүткен. Өзүмдердин бүдүмдеринин көби јанынан ол коштой јаткан ончо райондордон артыктап јат. Мында өзүмдердин 1950 бүдүми бар, мынызы бастыра Күнбадыш Сибирьдин јабыссу јериндегизинен 2,5 катап көп болуп јат. Областьтын государственный агаш фондынын көп јерлеринде сыгын от ло алтын тазыл деп эм өзүмдер өзүп јат.

Агаш хозяйство областьтын албаты хозяйствозынын алдынан башка бөлүги болуп јуунын кийниндеги јылдарда өзүп баштаган, онон озо мында агаш белетеер көп јанынан оок предприятиелер иштеген. Агаш белетеер иштерди өскүрери 50-чи јылдардын ортозына јетире төс ууламјы болгон, 1957 јылдан ала дезе агаш өскүрип орныктырар иштер элбек кеминде өткүрилер боло берген.

Бу өйдө областьта агаш хозяйствонын 7 бийикмеханизированный предприятиези иштеп јат. Областьтын агаш белетеер төс иштерин РСФСР-дин агашла колбулу Министерствозына башкартып турган предприятиелер бүдүргилейт, ненин учун дезе туулу јердин айалгаларында агаш хозяйствоны өткүреринин аңылу ээжизин шүүлтеге алар керек болуп јат.

50-чи јылдарда областьтын агашту јерлеринде Каракокша, Иогач, Устүги-Бийск, Каяшкан, Бийка деп поселоктор тудулган. Эмди олардо тайга јердин агаш белетеечилеринин ле агаш өскүреечилеринин јакшы јадын-јүрүмине ончо айалгалар төзөлгөн. Агаш ишчилеринин айыл-јуртына телевидение, радио, электричество бек кирип калган. Квартираларга суу, газ өткүрилип јат. Предприятиелерде турумкай ишмекчи коллективтер төзөлгөн, агаш хозяйствонын көп тоолу озочылдары СССР-дин ордендериле, медальдарыла кайралдаткан. Бистин агаш белетеечи көрүмјилү ишчилеристин ады-јолын областтан ыраак та јаткан улус билер. Андый ишчилердин тоозын-

да — Куу суула агаш агызар участоктын начальниги, Лениннин орденинин кавалери И. Р. Каширский, ченемел өткүрер Горно-Алтайский агашкомбинаттын тракторизи В. П. Терентьев, Устүги-Бийсктеги агашпункттын мастери Г. С. Степанов.

Эмди областьтын агашпромхозторы ла агашхозторы специалисттердин бийик квалификациялу кадрларыла жеткилделген, мынызы агаш хозяйствоны научный тзззлгзлз өткүрерге арга берип туру.

Агаш хозяйствоны өткүреринде Туулу Алтайдын агаш өскүречилери бир канча жакшы жедимдерге жеткилеп алган. Ол жедимдердин кезиги текшисоюзный учурлу болуп жат.

1959 жылда областьта ченемел өткүрер агашкомбинат тзззлгзлз, ол СССР-де андый бздзмдз эн баштапкы предприятие болгон. Хозяйствонын шак мындый кебери келер ойдз агашту андый ок жерлерге анчадала жарамыкту болор деп, эмди комбинаттын ижинин ченемелинен тзп шззлте эдер аргалу. Мзштин чаганазын агызып алар эп-сзме ол предприятиедө табылган. Бу ойдз ол бастыра Сибирьде тuzаланылат, а Хабаровский крайдын, Иркутский областьтын ла Бурятский АССР-дин мзш агаштарынын ортозында ол агаштарды комплексно тuzаланар предприятиелер тзззлгзлз. Агашкомбинаттын жеринде СССР-дин наукалар Академиязынын Сибирьдеги отделениезинин биологический институтунын ученыйлары чаганазын 20 жылга улай агыскан мзшти кеспей, карыырына жетире тuzаланар суракты жартап алары жанынан иштеп турулар.

Областьтын агаш өскүречилери мзш агаштын тарынты корболорын өскүретен агротехниканы там ла жарандылары, оморды зренделген кыразынан канча ла кире кзп өскүрип алары жанынан чылазыны жок бедирз өткүредилер. Питомниктерде кыраларды кичеерине керектз химический немелер областьтын агаш өскүрер ончо хозяйстволорында ченелген, эмди элбек кеминде тuzаланылат. Мынызы иштин бу бздзмдеринде иштин арбынын 3—4 катапка бийиктедер арга берген.

Горно-Алтайский лесничествонын коллективи областьтын тзс жерин айландыра кеен-жараш жажыл курчу тзззгзлз. Агаш отургусканынын шылтузында городты айландыра турган туулардын келтендери сууга чек жыра жидирбес боло берген. Мында дуб агашты жербойындагы айалгаларга эптештире өскүрери жензлз одзп жат, онын баштапкы катап (1952 жылда) отургускан агаштары дезе эмди зрен берип турат.

Кезип ле орныктырып турган агаштын площадьтары ортодо бу ойдз бар башказын жагыс ла жоголтор эмес, же сырагай кыс-

ка өйлөргө ондор мунг гектар жерлерди агашту эдер керек. Эмди андый задача тургузылат. Бу задачаны бүдүрерге питомниктердин жерлерин билдирүлү элбедер, агаштын үренин өскүрөтөн ишти жарандырар, тарынты корболорды өскүрөтөн эпсүмелерди арбындадар керек. Келер өйдө үрөн бу өйдөгизинен чик жок көп керек болор.

Je төс задачаны бүдүрери агаш белетеер ишти туура эдерден болгой, карын, оны өскүрөтөтөн темдектеп јат. Онызын бистин ороондо ло гран ары јанында агаш хозяйствоны арбынду өткүргенинин көп темдектери керелейт, онызын агаш керегинде эмдиги өйдөги наука јөмөйт. Анайдарда, областьтын агаш өскүрөечилерине агашты өйдөгө өйгө кезип тuzаланарын көптөдөр лө агаш сырьенын көп јанын агашты кичееп тура кескенинен алар керек. Андый иш дезе эм тургуза элбек эмес жерлерде өткүрилип јат. Јымжак јалбыракту агаштар (аспак ла кайын) область ичинде тuzаланбай турган агаштын јаан резерви болуп јат. Олорды јаңыс ла тuzаланарга эмес, је чек өскөртө төзөөргө керек болор, јартап айтса, олордын ордына баалу агаштар: мөш, карагай, чибби, јойгон — отургузылар. Туулу Алтайдын агаш хозяйствозын арбындадары агашты комплексно тuzаланарын оног ары жарандырганы ажыра өдөр учурлу. Мөштин кузугын, эм ле технический өзүмдерди белетеерин, алу андар андаарын, мөштин чаганазын, јойгоннын сарјузын иштеп аларын, адару өскүрерин ле агашла колбулу өскө дө иштерди элбедер керек.

Туулу Алтайдын агаштарынын продуктивнозын көдүрери областьтын агаш өскүрөечилеринин келер өйдөги јаан задачаларынын бирүзи болуп јат. Бу өйдө бир гектар жерден кезип алгадый агаш 200 кубометрден ашпай јат, онызы агаш өзөтөн айалгалардын потенциалный аргаларынан јабыс. Агаштын түрген өзөрине канча ла кире јарамыкту айалгалар төзөөргө амадап, агаштын бойынан бойы ла өзүп турганына эрчимдү кирижип турар керек. Онызына болуп агаш өскүрери јанынан научно-технический өзүмнин ончо једимдерин тuzаланар керек.

Бистин автономный область агашту да деп тоололып турган болзо, онын кезик жерлери, анчадала түштүк бөлүгиндеги жерлери, агажы јок тепсен чөлдөр болуп јат. Бу өйдө олорды јурт хозяйствонын керектерине арбынду тuzаланар задача темдектелет. Ол агажы јок жерлерде гидротехнический ле агаш-мелиоративный иштер: сугатаары, суактаары, каналдарды ла

јаландарды сындай агаштар отургузары — өткүрилет. Мында јаан иш бүдүрерге керек болор.

Бу иш научный да јанынан бир кезектей јилбүлү болуп јат, онын учун оны бүдүреринде научный шиндеш өткүретен учреждениелер де туружардан маат јок.

Анайдарда, областьтын агаш хозјайствозынын келер өйгө темдектелип турган өзүми онын ишчилери алдына Туулу Алтайдын агаш байлыктарын көптөдөри ле онын экономиказын тыгыдары јанынан јангы творческий аргалар ачып туру.

О. Козачук.

Төс Закон ло советский госуударстводо законностьты јарандырары

Бистин госуударствобыстын төс законы — СССР-дин Конституциязын јарадып јөптөгөн күннен ала бир јыл өтти. Бу јаан учурлу исторический документте Коммунистический партияга башкарткан совет албатынын экономический, политический, социальный ла культурный јүрүминин бастыра бөлүктеринде сүреен јаан једимдери темдектелген. Конституцияда тыгыда өскөн социалистический общество төзөлип бүткени юридический закон болуп бичилди.

Законность канайда јаранар ла тыгыр?

Баштапкызында, — социалистический демократия там элбеер ле тыгыр; бистин орооннын ишкүчиле јаткандарынын там ла јаанап турар некелтелерин праволор ажыра јеткилдеер; Төс Закон — Конституция, — өскө дө советский закондор ажыра общественный колбуларды јарандырар.

Экинчизинде, — правонын некелтелерин, законы, тургузылган ээжилерди бастыра организациялар, јамылу улус ла граждандар кыйа баспастан бүдүрер.

Социалистический законностьтын өзүминин бу эки ууламјызы јаантайын Коммунистический партиянын төс ајарузында туруп јат.

Партиянын Төс Комитеди бистин законодательствоны јарандырар, социалистический ээжи-јандарды тыгыдар сурактарга јаантайын ајару эдип јат деп, нөк. Л. И. Брежнев КПСС-тин XXV съездинде айткан. «Бис юридический норма-

ларды бистинг обществонын једип алган кемине тендештирдис» — деп, нөкөр Брежнев темдектеген. («КПСС-тин XXV съездинин материалдары», Политиздат, 1976 ј., 81—82 стр.)

Праволорды тыгыдары јанынан Советский государство калганчы јылдарда јаан иш өткүргенин темдектеер керек. Қалганчы јылдарда бистинг ороондо гражданский ле уголовный закондордын Төзөлгөлөри, иш керегинде закондордын Төзөлгөлөри, су-кадыкты корыыр ла албатынын үредүзинин Төзөлгөлөри, ар-бүткенди корыыры керегинде Закондор ло өскө дө текшисоюзный закондор тургузылып јөптөлди.

Закондор тургузар иштин эн бийик једими — 1977 јылда 7 октябрьда жаңы Советский Конституцияны јөптөгөни. СССР-дин жаңы Төс Законы оног озо жаңырган ла јарандырылган советский закондорго јөмөнди.

Јаңы Конституцияга КПСС-тин XXV съездинде Конституциянын проегин јазап турганыла колбой айткан түп шүүлтелер чокум статьялар болуп бичилген.

Иш керегинде закондордын 1970 јылда јарадып јөптөгөн Төзөлгөлөринде иштенер недеге 41 часты өтпөс учурлу деп бичилген. Ол ээжи Конституциянын 41 статьясында бичилди.

Конституциянын «Албатынын депутады» деп адалган 14 бажалыгында депутаттын статусы керегинде Законнын эн ле учурлу дегедий ээжилери айдылган.

Конституциянын база бир ајарулузы граждандардын праволоры ла бүдүретен ижи бой-бойыла колбулу ла бирлик болгонын көргүскени.

Јаңы Конституцияда граждандардын праволоры ла эдетен керектери элбеде айдылган, олар бой-бойларыла үзүги јок колбулузы көргүзилген. «Граждандар праволорды ла јайымдарды тuzаланары олар бойларынын обязанностьторын бүдүрери ле көнү колбулу» деп СССР-дин Конституциязынын 59-чы статьясында айдылган. 39-чы статьяда «Граждандар праволорын ла јайымдарын тuzаланганы обществонын ла государствонын јилбүлерине, өскө граждандардын праволорына каршузын јетирбес учурлу» деп айдылды.

Буржуазиянын жаңын мактаачыларга көрө, коммунисттер государствонын ла правонын классовый учурын јажырбай, чокумдап темдектеп јадылар. Бу коммунистический үредү жаңы Конституцияда көргүзилди. Буржуазиянын идеологторы кижиде јүрүмненге камааны јок, «үргүлјиге» бузулбас праволоры бар деп айдыжат. Је андый праволор өрө өзүмдү бир де государстводо болбогон.

СССР-дин Верховный Советинин 1977 жылда 4 октябрьда өткөн очередной эмес 7-чи сессиясында эткен докладта Л. И. Брежнев Конституциянын проегине критика эткен буржуазный идеологторго каруу берип, кижинин праволорынын ООН жөптөгөн Бастыратекши декларациясын кычырып берген. Ол декларацияда мынайда айдылган: «Кажы ла кижиде обществонын алдына эдетен керектери (обязанностьтары) бар, шак ла обществодо кижиде жайым ла жеткил өзүп, кижиде болуп жүрер аргалу».

СССР-дин Конституциясынын бир канча статьяларында граждандар бойлорынын жайымдарын ла праволорын жагыс ла коммунизмди төзөп бүдүрер амадуларга жарагадый, албатынын жылбулерине келишкедий, социалистический жүрүмди тыгыткадый ла жарандыргадый эдип тuzаланар аргалу деп айдылган. Коммунистический моральдын бу ээжилери Конституцияда норма эдип бичилгени сүреен жакшы.

Онон озо чыккан закондорды жарандырганы ажыра жагы Конституцияда бистин общество ичкери өзүп барарына кыйалта жок керектү ле бистин государстводо закондор корыыр система эдип социалистический законностьтын ээжилери бичилди. Ол керегинде СССР-дин Конституциясынын 4-чи статьясында мынайда бичилген: «Советский государство, онын бастыра органдары социалистический закондор аайынча иштеп, ээжи-жандарды, обществонын жылбулерин, граждандардын праволорын ла жайымдарын корыырын жеткилдеп жадылар. Государственный ла общественный организациялар, жамыда турган улус СССР-дин Конституциясын ла советский закондорды кыйа баспай бүдүрер учурлу».

Закондор корыыр бастыра системаны албай, бу системанын кезик бөлүктөрүн алалы.

Конституциянын 126-чы статьясы аайынча «СССР-дин Верховный Совети ого башкарзын деп берилген государственный органдардын ижин шиндеп жат».

Закондор корыыр системада жаан учурлу жерде СССР-дин Министрлеринин Совети туруп жат. «СССР-дин Министрлеринин Совети государствонын жылбулерин корыыр, социалистический жөөжөни ле общественный ээжи-жанды корулаар, граждандардын праволорын ла жайымдарын корыыр праволорды жеткилдеер иш бүдүрер учурлу».

Закон-жанды тыгыдарында Конституция албатынын депутаттарынын жербойындагы Советтерине жаан учур берген. Олорго Советтин жеринде иштеп турган предприятиелер, уч-

реждениелер ле организациялар советский закондорды бүдүрүп турганын шиндеер право берилген, озор закондор, граждандардын жайымдары ла праволоры бүдерин жеткилдеер, государственнй ла общественнй ээжилерди тударын көрөр учурлу.

Закондор корыыр системага жаргы ла прокуратура кирет, озорго Конституциянын VII бөлүги учурлалды, анайда ок бу системага албатынын шинжүзинин органдары кирип жат.

Советский закон-жангы тыгыдарында эрчимдү ишти бистин ороондордын граждандары бүдүретени Конституцияда бичилди. Кажы ла кижы Конституциянын ла закондордын некелтелерин жангыс ла бойы кыйа баспай бүдүрер эмес, же анайда ок государственнй ла общественнй жөөжөни уурдайтаныла, үрейтениле тартыжар, обществого жарабас, каршулу керектер эткениле тартыжар, общественнй ээжилерди корыырына бастыра аргаларла жөмөлтө эдер учурлу.

СССР-дин жангы Конституциязы бистин обществонын, бистин государствонын алтан жылдын туркунына өзүп келген жакшынак жолынын итогторын көргүзип жат. Бу Конституцияда бичилгениле советский закон-жанг токтоду жок өзүп, жаранып келген. Ол ок өйдө жангы Конституция бастыра общественнй жүрүмде, ол тоодо закондор тургузып чыгарар иште чике көндүгип баратан арга берип жат.

Анайда 1978 жылда июль айда СССР-дин Верховный Советинин тогузынчы сессиязында СССР-дин Министрлеринин Совети керегинде Закон жөптөлгөн. Келер жылдарда албатынын шинжүзи керегинде Закон, прокуратура керегинде Закон тургузары темдектелген. Советский государствонын Закондорынын жуунтызын кепке базып чыгарары жанынан жаан иш өдүп жат.

Бастыра бу керектер жангы Конституция жүрүмле бек колболо бергенин керелейт.

М. Снедков,
областьтын прокурорынын болушчызы.

СССР-дин жаңы Конституциязы аайынча

Майма аймакта Кызыл-Өзөктөги орто школдо «СССР-дин Конституциязы. Теориянын ла политиканын сурактары» деп теоретический семинарды литературанын үредүчизи Черепанова Татьяна Федоровна башкарып јат. Семинарда 21 кижии үренет. Олордын ортозында 6 кижии коммунист, 17 кижии бийик ле толбос бийик үредүлү.

Татьяна Федоровна акту бойынын творческий планыла төртинчи јыл иштеп келген. Мынызы ого үренген улустын идеяно-теоретический кемин ле политический билгирин бийиктедерге арга берет. Онын творческий планында рефераттардын темалары, практический јакылталар кажы ла угаачынын тагынан анылу темдектерин шүүлтеге алганы ажыра тургузылган.

Угаачылар рефераттар белетеер ле практический јакылталар бүдүрер тушта Черепанова керектү консультациялар өткүрүп, литература талдап аларына болужып турат.

Өткөн үредүлү јылда семинардын туружаачылары КПСС-тин XXV съездинин материалдарын ла јөптөрин партиянын ла башкарунын съезд кийиндеги документтерин тереңжиде үренгилеген. Бистин экономикадагы, культурадагы, социальный политикадагы једимдеристи элбеде көргүзери үредүлөрдин учурынын анылу темдеги болуп јат. Пропагандист социалистический стройдын кижии күүндүзин, советский кижии јадып ла иштеп турган идеяно-нравственный айалганы канча ла кире иле-чокум көргүзөргө кичеенет. Бу тушта ол төс јанынан СССР-дин жаңы Конституциязынын статьяларына тайанып турат. Семинардын үредүлөринде угаачылар јаан эрчимин көргүзөдилер.

КПСС-тин Төс Комитединин октябрьский (1977 јылдагы) Пленумынын, СССР-дин Верховный Советинин јетинчи сессиязынын материалдарын үренер тушта педагогический ле общественно-политический темаларга учурлалган рефераттарды угатан ла шүүжетен эп-сүме элбек тuzаланылган. Угаачылар К. Р. Морлужокова, Т. П. Сепенятова «СССР-дин Конституциязынын проеги ле оны бастыра албаты шүүшкенинин итоторы керегинде» Л. И. Брежневтин докладына каруу эдип буржуазный общественно-политический ишчилер ле социализмнин ороондорынын чыгартулу улустары нени айдып турганын јартап бергендер. Үредүнин учунда мындый түп шүүлте эдилген:

Конституциянын проегин шүүшкени Коммунистический партияны күреелей чук турган бастыра класстардын ла социальный группалардын, бастыра нациялардын ла элдердин, советский обществонын бастыра үйе улустарынын бирлиги кандый бек болуп турганын база катап көргүсти.

«СССР-дин жаңы Конституциязы — коммунизмнин строительдеринин ийде-күчтү аргазы» деп теманы үренер тушта угаачылар бир канча рефераттар белетеген ле практический жакылталар бүдүрген. Темдектеп айтса, С. Ф. Бобровникова школдын үредүчилери амыраар ла су-кадык корыыр правоны канайып тuzаланып турганын шиндеген. Калганчы он жылдын туркунына кажы ла үредүчи курортто эмезе амыраар турада болгон, бу тушта путевка аларына ишжалынын 20 процентинен көп эмес акча чыгымдаган, артканын дезе профсоюз төлөгөн деп, ол шиндеп көргүскен. Анайдарда, курортто эмденгени үредүчиге торт төлү жок болуп жат деерге жараар. Мынызы бистин общество иштеп жаткан улусты кичееп турганын жаркынду керелеп туру.

«Социалистический ороондордын тыгып турганы ла оlorдын жүргери жууктажарынын закономерностьторы» деп теманы көрөр тушта Татьяна Федоровна СССР-дин 29-чы ла 30-чы статьяларына тайанган. Ол статьяларда айдылганыла, социализмнин телекейлик системазынын айрылбас бөлүги болуп тура, СССР өскө ороондордын ичжанындагы керектерине киришпейтен, кижинин праволорын тоойтон, албатылар тен праволу ла бойынын салымын бойлоры аайлайтан праволу болотон ээжини бүдүрип жат.

Семинардын угаачылары Горно-Алтайск городтогы 1-кы номерлү школго барып келип, анда карындаштык монгол албатынын жүрүми керегинде жуулган бай материалла танышкан. Онон «Монгольские дали» деп бичик аайынча кычыраачылардын конференциязын өткүргендер.

Жүзүн-базын эп-сүмелерди тuzаланганы аңылу айалга төзөп, үредүлерди жеңил ле жилбүлү, жаан учурлу эдип, оlorдын тазыктыраачы учурын тыгыдып жат. Семинардын үредүлери өдөр тушта КПСС-тин XXV съездинин материалдарын, СССР-дин жаңы Конституциязын тереңжиде үренгени үредүчилерге бойынын предмеди ажыра ол документтердин төс шүүлтелерин, оlorдын бастырателекейлик-исторический учурын үренчиктерге жетирерге болужат.

Угаачылар эн артык рефераттарыла иштеп жаткан коллективтерди таныштыргылап жат. Оlor Кызыл-Өзөктөги ле Ал-

феровкадагы фермалардын ишчилерине, агашхозтын, госконюшнянын механизаторларына, ишмекчилерине СССР-дин жаңы Конституциясы керегинде куучындап, Төс Законнын аңылу темдектерин, праволорды ла жайымдарды жүрүмге өткүрери конституциядагы молжуларды бүдүрери ле үзүлбес колбулу болуп турганын темдектер ле түндөштүрүлөр ажыра айдат.

Теоретический семинардын ижи үредүчилердин ижине жакшы салтарын жетирет. 1977-78 үредүлү жылдын итогтары аайынча семинардын угаачыларынын көп сабазында предметиле сондоп турган бир де үренчик жок, олардын үренчиктеринин билгирлеринин чындыгы да бийик болгон.

Балдарды үредеринде жакшы көргүзүлөргө көп үредүчилер жедип алган. Олардын ортозында — П. В. Бекетова, Н. Е. Толстова, А. В. Шаркова ла оног до өскөлөри. С. Ф. Бобровниковага үредүчи-методист деп ат-нере берилген.

Теоретический семинардын угаачыларынын кажызы ла общественный жакылталу, олардын ортозында 6 агитатор, 2 политинформатор, «Знание» обществонын 13 члени бар. Үредүчилер Е. А. Черепанов ло Н. М. Козленко КПСС-тин обкомында марксизм-ленинизмнин университетин жөнүлү божоткондор.

Теоретический семинардын ижиндеги жакшы көргүзүлөрдү кажы ла пропагандисттин алдынан бойынын эрчимдү иштетени жеткилдеген.

Технический аргалар, жүзүн-базын көргүзүлү немелер тузаланылып турган үредүлөргө семинардын башкараачызы анчадала лаптап белетенип, жетирүлөр угар-көрөрүн жеткилдеп турган аргаларды, олар бой-бойына кожолта болуп, куучыннын учурын канча ла кире чокум жартап турар эдип, тузаланып жат.

Пропагандист болорго жеңил эмес. Ол марксизм-ленинизмнин классиктеринин произведениелерин, партийный съездтердин материалдарын, эн учурлу партийный документтерди, эмдиги газет-журналдарды жаантайын кычырарын, терең үренерин некейт. Татьяна Федоровна көп газет-журналдарга бичидип, телекейлик колбулардын историясы, орооннын тыш политикасы ла ичжанындагы жүрүми аайынча литератураны кичеемелдү ле чебер жууп, карточкаларга улам ла выпискалар эдип, жүзүн-башка сурактар аайынча материалдарды келиштире колбоштырып жат. Анайып бедреп тапкан билгирлерин пропагандист нөк. Т. Ф. Черепанова жаңыс ла угаачыларга айдып берип турган эмес, же оларды марксистско-ленинский теориянын эрчимдү пропагандисттери болорына ууландырып турат.

В. Параев.

Общественно-политический темага лекция белетеери

Лекциялардын чыгдыйы, олардын идейно-политический кеми лекторлор кандый болгонынан, олардын научный ла методический белетенижинен камаанду. КПСС-тин обкомы, районный комитеттери, «Знание» общественонун областной организациязы лекторлордын профессиональный таскадузын тыгыдар, билгирин бийиктедер амадула семинарлар, конференциялар, жуундар өткүрип жадылар.

Je ол иштер ончозы лекторго болушту. Олор лектордын акту бойы белетенип, эдетен иштерин качан да солып болбос. Кезик лекторлор лекцияны јакшы бичип ле алала, оног улустын алдына кычырып бербей деп шүүп тургандарында јаан јастыра бар.

Чын, конспект керектү, лекцияны бичип алганы база тузалу. Je лектор семинарда уккан материалдарды терен билип аларга алдынан бойы көп иштебесе, баштапкы источниктерди үренбесе, бойы үзеери материалдар јуубаза, лекция једимдү болбос.

Лекцияны белетейтени ле кычыратаны — лектордын акту бойынан көнү камаанду творческий иш болуп јат. Бу иштин кеми, эптү ле јүргери болоры, тuzаланган эп-сүмези лектордын бойынан, онын билеринен, таскадузынан, ченемелинен камаанду. Сууга кирбей, эжинерге үренип албазыгар, анайда ок албаты-јон алдына куучын айтпай, лектор болуп болбозыгар.

Лектор — јүрүмде көп керектерди чике ондоор, текши культуразы бийик, политический билгири тын кижии болор учурлу. Лектор улуска куучындап берерге турганынан айдари јок көпти билери керектү. Анайда билерге көп кычырар, газеттерде ле журналдарда бичилип турганын кычырып, радиоло нени берип турганын угуп турар, бойынын кычырып турган лекциязынын темазы аайынча произведениелерди јакшы билер учурлу.

Кычырылган кажы ла лекциянын чыгдыйы оны белетегенинен камаандузын лектор билер. «Үредүде күч болзын — јууда јенгил» деп бир өйдө Суворов айткан. Ол сөстөрдии лектордын ижине келиштире мынайда айдарга јараар: «Белетеерге күч болзо — куучындаарга јенгил». Лектор ажындыра канча ла

кире быжулап, јакшы белетенип алза, улустың алдына куучын айдарга анча ок кире јенил болор.

Лекцияга белетенер ишти эки бөлиирге јараар:

Баштапкызы. Ажындыра белетенер иш (материал јууры, баштапкы источниктерди үренери, керектү литератураны, керек тужында — архивтердин материалдарын ла өскө статистический тоолорды көрөри, андый ок эмезе ого түңей лекцияга, консультацияга јүрери).

Экинчизи. Лекцияны бичиирин белетеп баштаары: лекциянын планын тургузар, теоретический шүүлтелерин белетеер, фактический материал талдаар, суракты канайда јартаарын шүүп алар, неден баштайла, неле божодорын шүүр.

Лекцияны белетеер иш теманы талдап алганынан башталып јат. Лектор кижии бойынын профессиязы, ижи, научный ла творческий јилбүлери аайынча бойына јакшы таныш сурактар аайынча лекция белетегени тузалу болот.

Эмдиги өйдө, анчадала наука ла техника түрген өзө берген, обществонын јүрүминде јаан керектер болуп турган, совет улустың политический ле культурный кеми бийиктеген өйдө лекторлордын специализациязы анчадала керектү боло берди. Лектор кычырып турган лекциялардын темазы ла сурактары аайынча калганчы једимдерди билер, ағылу литератураны кычырып турар учурлу.

Лекциянын темазын талдап, чокумдап алала, онын учурын јартагадый эптү эдип адаары керектү. Теманың ады анда көдүрилетен ончо сурактардын тос учурын көргүссин. А улус лекциянын адын ла угуп ийеле, нени угатанын сакып, ажындыра пландап отурар. Је оныла коштой лекциянын тематиказынын ады кыска, чокум, јарт ла ајарулу болор учурлу.

Лекцияны белетеген баштапкы бөлүк иште лектор ол тема аайынча материалдар, тоолор, шүүлтелер јууп белетейт деп өрө айтканыс. Олорды книгалардан, брошюралардан, журналдардан ла газеттерден алар, оныла коштой лекциядан, консультациялардан, радио ло телеберилтелерден алар.

Кажы ла лектордын акту бойында, јаан эмес те болзо, библиотека бар болгоны ишке тың тузалу. Андый библиотеканы јуурга күч эмес. Кажы бир книга эмезе брошюра лекторго бир катап кычырарга керек эмезе јаантайын керектү бе? Баштапкы учуралда оны общественный библиотекадан алып кычырарга јараар. Экинчи учуралда акту бойынын библиотеказына сadyп алар керек.

Је кажы ла лектор тос газеттерди, областьта чыгып турган

«Звезда Алтая» ла «Алтайдын чолмоны» газеттерди, агитатордын бу блокнодын, эн керектү партийный ла научный журналдарды алдыртып кычырып турары јаан тузалу болор.

Журналдан эн озо КПСС-тин Төс Комитединин теоретический ле политический журналын — «Коммунист» деп журналды алдырар керек. Шак ла бу журналда бистин партиябыстын ла телекейде коммунистический движениенин јаан учурлу документтери жарлалып јат. Журналдын баштангы ла редакционный статьяларында СССР-де коммунизмди төзөп бүдүреринин, социализмнин карындаштык ороондорында социализмди бүдүреринин теоретический түп шүүлтелери берилет. Журналда анайда ок телекейлик коммунистический ле ишмекчи движениенин, национально-јайымданары учун тартыжунын сурактары аайынча статьялар јаантайын чыгып јат.

Је туш улус бойына јууган книгалар канча да кирези көп болзо, ол библиотеказы общественный библиотекага түнгейлежип болбос. Лекцияга ончо јанынан теренжиде ле јакшы белетенип аларга турган лекторго научный, партийный эмезе общественный библиотека кыйалта јоктон керектү болор. Лектордо керектү болгодый книгаларды, брошюраларды, журналдарды, статьялу газеттерди бичип туратан аңылу тетрадь, блокнот болор учурлу.

Бастыра материал јуулган тужында лекцияны бичип баштаарга јараар. Бу эн ле каруулу өй. Элден озо јууп алган материалдарды шүүп көрөлө, план тургузар. Кезик нөкөрлөр лекциянын темазын талдап алган ла тарыйын план тургузып јадылар. Ол план аайынча материал јууйла, онон лекцияны бичип турадылар. Ол лектордын бойынан, онын билеринен, иштеп тазыкканынан камаанду.

Је лектор јиит кижии, лекциялар тургузып таскабаган болзо, ого керектү материал јууп албаганча, лекциянын планын тургузарга күч болор. Онын учун ого элден озо лекцияда айдатанын бойы јартап ондоор, онон теманын сурактарын тургузар. Лекция үч бөлүктү болор. кире сөс, төс сурактар ла учалга сөс.

Кире сөс — лекциянын јаан эмес, је керектү бөлүги. Бу бөлүктин задачазы — лекцияны угуп отурган улуска колбу эдери, онон ары айдатанын сонуркап угарга оморды јилбиркедери. Ого үзеери лектор трибунага чыгып ла келгенинен, онын баштапкы ла сөстөринен улус лекцияны угар күүни тыңгыр эмезе јабызаар. Шак ла кире сөстө јартайтан сурактардын учурын лектор темдектеп, планын айдып берер.

Лекцияны јакшы баштаарына керектү материалды газет-

журналдардан, книгелерден, жүрүмде болуп турган керектерден алар арга бар. Мында жаан учурлузы — ол айткан сөстөр улуска жылбүлү, солун ла жарт болоры.

Лекциянын төс сурактары эмезе төс бөлүги. Кер-мар кире сөстөр тын жакшы эмес те болзо, лекциянын төс сурактарын жартап кычырарда, керекти ондоп алар арга бар. Же төс бөлүгү уйан, төс сурактар жарталбаган болзо, темдектезе, сурактарды теоретический жанынан терең көргүспеген, фактический материал ас, шүүлтелер жарт эмес, тайыс болзо — ол лекция үрелген деп айдарга жараар. Лекциянын төс бөлүгине элден озо научный, партийный ууламжылу жүрүмде болуп турган керектерле, залда лекция угуп отурган улустын жүрүмиле, аргалу болзо, эдип турган ижиле колбулу болоры керектү.

Учалга сөс. Лекциянын бу кыска бөлүгінде бастыра айдылган керектер, көдүрилген сурактар аайынча чокум ла жарт түп шүүлтелер эдер, кезикте практический задачалар тургузар.

Лекциянын планын тургузып алала, бастыра текстти бичиир эмезе лекциянын кыска тезистерин тургузар керек. Лекцияны бастыразын бичигени ажыра лектор шүүлтелерди чокум, тилди жарт, лекцияда көдүретен бастыра сурактарды ла жартап турган керектерди бой-бойыла колбулу эдер аргалу. Кезик лекторлор бойынын бичигенин үренип алала, оноң улустын алдына кычырбай, анайда айдып бергилейт.

Лекцияны бастыразын жазап бичип албаган эмезе тезистер белетеп алган лекторлор, анчадала жаңы баштап турган жиит улус лекция кычырганда улустын алдына манзаарып, нени айдарга турганын ундып, булгалып турар. Бичип алган лекциялу улус жастыра сөс айдарым деп коркыбай турар. Лекцияны бичип алала, улустын алдына айдардан озо, бойы эки-үч катап кычырып алганы жакшы. Магнитофон бар болзо, ого бойынын лекциязын бичийле, бойы угуп, једикпес-тутактарга ажару эдип турары тузалу болор.

Анайда лектор бойы тургускан лекцияны кычыра-кычыра, кийинде бичигенин көрбөй, көнү куучындай берер, каа-жаа жаңы керекти, жаңы тооны кычырып турар. Ол тушта азыйда бичип салган текст аайынча куучындайтан план эмезе конспект эдип аларга жараар. Онызы лектордон камаанду.

Общественно-политический темага лекция белетейтени — күнүн сайын турумкай эдетен жаан иш. Же ол тузалу ла керектү, быйанду иш.

Пропагандисттин төс ајарузында — баштапкы источниктерди үренери

Людмила Михайловна Кашеева пропагандист ижинде политический литературала угаачыларын тагынан иштеп билерине чылазыны јогынан үредип, төс ајаруны марксизм-ленинизмнин классиктеринин произведениелерин, КПСС-тин съездинин материалдарын, СССР-дин жаңы Конституциязын, партиянын өскө дө документтерин үренерине эдет. Пропагандист угаачыларын политический литератураны көгүске алынып, табыланып кычырарына, јүзүн башка пландар, тезистер, конспекттер тургузарына, тагынан докладтарга, куучын-беседаларга белетенип билерине үредет. Өдөтөн теманы кандый эп-аргаларла тузаланып үредетенин пропагандист ажындыра шүүнип, занятиеге белетенер тужында бойынын творческий планына бичип алат. Темдектезе, Л. И. Брежневтин «Улу Октябрь ла кижиктин ичкери өзүми» деп докладын үренер тужында пропагандист угаачыларына карта-плакат тургузып, ого Октябрьдын шылтуунда кандый ороондордо революция болгон, оларды темдектезин, В. И. Лениннин Октябрьга учурлалган произведениелеринин выставказын белетезин, коммунизмди төзөөр өйдө советский албатынын јадын-јүрүминин бийиктегенин көргүскен материалдар јуунадып, көргүзүлү пособиелер јазазын, «Бис социалистический строительство бойыстын кандый үлүбисти коштыс» деп темага куучын белетеп алзын деп јакылталар берген.

Людмила Михайловна озо ло баштап угаачыларын литератураны кычырып билерине үредеринен баштаган. Ол мындый некекте тургускан: тагынан иштеер темигү аларына кажы ла угаачыга күнүн сайын ого јүк 3—5 страницадаг кычырар керек, ол кижини санандырарга, тагынан иштенерге үредет.

Программанын «Бис КПСС-тин XXV съездинин јөптөрин, 1977 јылдын планын, Улу Октябрьдын 60-чы јылдыгына уткуй алынган молјуларысты канайда бүдүредис» деп баштапкы темазын пропагандист В. И. Лениннин «Советский јаннын тургуза өйдөги задачалары» деп ижинен баштаган. Советский јаннын экономический задачаларынын ортодо социалистический мөрөй јаан учурлу задача болуп јат деп, В. И. Ленин бу ижин-

де бичиген. Пропагандист Ленинниг бу үредүзин угаачыларга жартап, эмди КПСС-тинг съездининг жөптөрүн жүрүмде бүдүрүп, арбынду ла чыгдыйлу иштееринде жаан учур албаты ортодо там элбеп турган социалистический мөрөйгө берилет деп түй шүүлте эткен. Бу тема аайынча итоговый занятиеде угаачылар жакшы билгирин, теоретический материалды практический ижиле колбоп билерин көргүсти. Олор арбынду ла чыгдыйлу иштеерге керектү бастыра айалгаларды жаантайын жарандырып, производство ойди калас өткүрөтенин жоголтып, техниканы чике тузаланарына ууландырылган сурактарды жөнүлү бүдүрүп тургандары жарталган.

Марксистско-ленинский теорияны теренжиде билип аларынын энг учурлу аргазы — ол баштапкы источниктерди жакшы кычырала, тос шүүлтезин анылап, конспектировать эдери болуп жат. Кандый бир баштапкы источникти үренериненг озо пропагандист угаачыларын онын историзыла таныштырат. Темдектезе, «Партиянын XXV съезди советский обществонын ла социалистический демократиянын политический системазынын өзүп жаранганы керегинде» деп тема аайынча занятиени өткүрөрдиг алдында Людмила Михайловна мындый амаду тургускан: В. И. Ленинниг «Государство ло революция» деп ижининг «Государство жоголып каларынын экономический төзөлгөлөри» деп бежинчи главазын жартаар. Баштапкы занятиеде олор СССР-динг Конституциязынын баштапкы главазында берилген тын өзүмдү социализмниг политический системазынын бүдүмиле танышкандар. Бу ок занятиеде В. И. Ленинниг «Советский жан дегени не?» деп куучынын пластинкадан уккандар. Экинчи занятиеде В. И. Ленинниг «Государство ло революция» деп ижининг бежинчи главазын үренерин баштагандар. Озо баштап пропагандист бу иш бичилген тужындагы айалга керегинде, ол ойлөр, иштинг амадузы кандый болгоны керегинде кыскарта куучындаган. Онон бу иштинг анчадала бежинчи главазын ненинг учун жакшы үренип, теренжиде билип алары керектү болгонын жартаган. Бу ок занятиеде угаачылардын бирүзине главаны кычырткан. Учунда пропагандист угаачыларла кожо Ленинниг ижининг тос сурактарын бичип, план тургузала, иштинг экинчи главазын кычырып, мындый сурактарга каруу берзин деп айылга жакылта берген:

1) В. И. Ленин коммунистический обществонын баштапкы үйе-өйи керегинде нени айткан?

2) Маркстын бу үйе-өйдө «буржуазный право» жоголголок дегенин канайда ондоор?

3) Государство табынча јоголып каларына кандый айалгалар керек?

Бу сурактарга каруу берип белетенгени угаачыларга государствонун учурын, онын задачаларын ла бүүретен керегин, ол табынча јоголып каларына кандый айалгалар керек болорын — ончозын јакшы билип аларга болужын јетирер. Ээчий өдөр занятиени пропагандист угаачылардын бичип алган конспекттерин көрөринен баштаган, олардын эн артыктарын мында ок кычырткан. Қалганчы занятиеде пропагандист В. И. Лениннин бу ижинин учуры керегинде түп шүүлте эткен.

Үредүлү јылдын туркунына угаачылар В. И. Лениннин «Государство ло революция» деп ижинен башка, «Советский јаннын тургуза өйдөги задачалары», «Пролетарский революциянын военный программазы» деп иштерин, Л. И. Брежневтин «СССР-дин Конституциязы», «Улу Октябрьский социалистический революциянын 60-чы јылдыгы керегинде» докладтарын үренгилеп ле конспектировать эдип алгандар.

Марксистско-ленинский теорияны творчески шүүжип, активно үренгени ОПС-тин партийный организациязына КПСС-тин XXV съездинин јөптөрин ижинде ле јадын-јүрүмде бүүрип, производствонун ижин онон ары јарандырып аларына салтарын јетирип јат. Людмила Михайловнанын көп саба угаачылары — производствонун озочылдары, активный общественниктер, агитаторлор, политинформаторлор.

Марксистско-ленинский теорияны, орооннын ич ле тыш јанындагы политиказынын сурактарын, СССР-дин јаңы Конституциязынын содержаниезин чокум јартаары, производство социалистический мөрөйди элбеде төзөөринде ле озочыл ченемелди таркадарында эрчимдү туружатаны — бу ончозы пропагандисттин күндүлү кереги болуп јат деп Людмила Михайловна билип, бойынын керегин јаантайын бастыра күүнинен, ак чек бүүрип турат.

К. В. Чернышева.

КПСС-тин горкомынын пропаганда ла агитация бөлүгинин заведующийнинин заместители.

Јан жыгулар тазыктырарына—јаан јөмөлтө

Јан жыгулар ла кылык-јандар, јан-ээжилер албаты-јоннын өрө өзөрине ле тазыгарына кандый тебү берип турганы керегинде калганчы өйлөрдө бистин областной газеттер ажыра элбек эрмек-куучын өдүп туру. Бастыра албатылар ок чылап, бистин алтай албаты чактардан чактарга бойынын өдүп келген исторический јолында ас эмес јакшынак јан жыгуларын ла јан-ээжилерин энчиленет. Темдектезе, јаан улусты тооры, айылдап келген айылчыга күүнзек болоры ла өскө дө јакшынак ээжилер бары јарт керелейт.

Бистин областьтын ишкүчиле јаткандары, бастыра совет калык-јон чылап, совет јангла кожо келген ончо байрамдарды, јангы јакшы јан жыгуларды тузаланат. Эмди бистин алтай албаты бастыра ла совет албатыла кожо революционный, јуунын, иштин, общественно-политический, текшигражданский байрамдарды ла өскө дө аңылу күндерди текши темдектейт. Темдектезе, Улу Октябрьдын јылдыктарын, Баштапкы Майды, Советский Конституциянын Күнин ле өскө дө байрамдарды.

Эмди бу кичинек статьяда озогыдан арткан ла эмди совет өйдө табылып келген јан жыгулар ла јан-ээжилер бой-бойына јөмөнип, јангыдан кандый өзүм алып ла албаты-јонды тазыктырарына кандый јөмөлтө эдип турганын шиндеп көрөли. Мыны шиндеерден озо јан жыгу, јан-ээжи, јан-кылык дегени не деген суракка каруу берип көрөли. Јан жыгу, јан-кылык, јан-ээжи — ол той эткенде, сөөк јууганда, айылчы уткыганда эмезе үдешкенде, эмезе адазы уулына, таайы јеенине энчиге нени беретени, кандый сөс айдатаны, бир сөслө, албатынын јандаган јангында эн јакшы, эн тузалу ла кижинин ичине киргедийин талдап, эмдиги јүрүмле колбойтоны болуп јат. Қажы ла албатынын бойынын озогыдан бери јандап келген јангы бар. Темдек эдип, бис алтай тойлорды канайда өткүрип турганын шиндеп көрөли. Алтай тойлордо озогызынан арткан ла эмдиги өйдө кирген јангы ээжи-јандар бой-бойына биригип, јангыдан өзүм алынат. Алтай улус озо ло баланын ада-энезин, төрөгөн-тугандарын кудалап јат. Айылду-јуртту болгондоры

керегинде жииттер регистрация бийик күндү-күрее ле алкыш-бийанду сөстөр айткан көдүринилү айалгада өдөт. Эмди де, кезик жерлерде, жаңы айыл тудуп, түндүгине, карачыларына агаштын жажыл бүрин, чечектер кыстагылайт. Той өдүп турган күн ачыйдан күрештер, атла жарыштар ла оноң до өскө жүзүн-башка маргаандар өдөт. Жаңы келинди отургузып койгон айылдан айыл туткан уулдын айлына кожон-комутла кере тартып койгон ак көжөгөлү экелгилейт. Анан келиннин бажын тарап, тулун өрөлө, эмдиги өйдө көктөгөн жеңилчен эптү чегедек аясту кеп кийдирет. Бажына кийгени — түлкү бычкак бөрүк, эмдиги өйдө сабарына жүстүк, кезикте орус тойлордо чылап, айыл тудуп жаткандар окшожып та жадылар. Айыл тудуп жаткан уул бөс кур курчанып, база түлкү бычкак бөрүк кийип жат. Тойдо жажы жаан улуска, уулдын ла баланын төрөгөндөрине аңылу кожон кожондоп, тепши салат. Кичинек оогош балдарга баркы бергилейт. Же мындый жакшы, мындый эптү кижинин ичине киргедий көдүринилү айалгада жүрүмге керек жок ээжи-жандар көрүнүп келет. Бистин «Алтайдын чолмоны», «Звезда Алтая» областной газеттерге журткоррлордон ас эмес чочыдулу жетирүлер келет. Баланын ада-энези кезикте кудаларын 20-де кире айылга түжүртет. Кезикте аайы-бажы жок шаалта шаагылайт. Онын учун айыл тудуп жаткан уул да, онын төрөгөн-тугандары да кирелү-маралу чыгым чыгарбазы жолду. Бу калганчы өйлөрдө бир ле той эки жара өткүрилет. Түште текши улустарга этсе, энирде жииттерге деп база бир башка той өткүрилет. Алтай тойлордын көп лө жарымы иштин өйинде: жаскыда, жайгыда, күскиде өткүрилип турганы улустын, эл-жоннын ичкери өзөтөн өзүмине, эдетен керектерине жаан буудагын жетирет.

Темдектеп алза, бир ле тойды эки башка өткүретени озогыдан бери болгон бо? Алтай албатынын жаң-ээжилери, жаңжыгулары керегинде бичиктерден де кычырганда эмезе жаан жашту улустардын да эске алынганыла, айдыжыла болзо, бу мындый эки башка той эдетени жаңы өйлө кожо келген. Шак мындый ээжини, жаңжыгу болорго жеде берген немени айдып тудуп токтотпозо до, же ол жүрүмнен тазыл алынып, оноң ары барар аргазы жок. Жартап айтса, ол жүрүмнен бойы ла ырап калар деп иженер керек. Же андый да болзо, бир кезиктерге «бу мындый немени не керек эдип туругар» дегенде, каруузына «алдында коомой өйлөрдө андый болгон, же эмди жүрүм жарана берерде, бир тойдо эки де той эдип ийзе не бар» дежет. Же онызы андый да болзо, оныла жөпсинижерге жарабайт.

Чын, Коммунистический партиянын килемјизиле, Совет башкарунын болужыла бистин ороондо кажы ла биленин јаткан кеми ле айалгазы кўннин кўнге өрө көдүрилип, өзүп јат. Је партия ла башкарунын эдип турган килемјизин ле болужын канайда тuzаланатанын чын чике ондоор керек.

«Албатынын јеткилдежи бийиктеген сайын олардын идейно-нравственный ла культурный јаны өрө өзөрине јаан ајару салар керек. Онон өскө бистин обществонын ортозынан байзынатан, јайзанзыйтан да улустар табылып келерден маат јок. Ол јанын јаантайын ла шинжүлөп ле ајаруга алып турар керек» — деп, Л. И. Брежнев партиянын XXV съездинде темдектеген.

Сөөк јууытан јанжыгу-ээжилер бастыра јанынан бир кеминде јакшы, кижинин ичине јарайт деп айдарга болбос. Кижинин јада калганы — онын төрөөндөрине, јуук көрүш-таныштарына сүрекеј јаан түбек ле ачу-корон... Је бир кезек чөөчөйчилерге бу макалду келиже берген јыргал-мөтөөлгө бодолот. Кезикте бу ачу-коронго учурлаган «јыргалдар» бир канча кўн улалат, кезикте бир де неделеге једе берет. Мыны өйдин өйинде токтодотон эмезе кемјинетен өй база болор керек. Эмди бу калганчы өйлөрдө јада калган кижинин иштеген јеринен чыгартулу улустар сөөктө туружат. Партийный ла, ишмекчи комитеттерден ле өскө дө общественный организациялардан улустар чыгартылып, сөөк јуурына акча чыгымдалат. Мынды катү өйдө ачу-коронго алдырган улуска болужатаны коомой керек эмес, а сүрекеј јакшы, эриги јогынан јүрүмде тuzаланатан кўнзегедий керек. Мыны ончозын эдетен ле јанду деп ондоор эмес, а эл-јонды коммунистический кўн-тапту эттире тазыктырына ууландырылган керек деп ајаруга алар керек.

Бу мынды јанжыгуларды, јан-кылыктарды ла јан-ээжилерди јакшы дегенин талдап, јүрүмле колбой өскүрерине көп буудактар, көп једикпес-тутактар учурайт. Ол андый јанжыгуларды албаты-јон ортодо түрген таркадарга ол керегинде аңылу да, художественный да бичиктер јок. Онын учун эмдиги јашөскүрим кандый јанды јандайтанын, а кажызын чачатанын онду билгилебейт. А алтай албатынын јандаган јандарында көп јакшызы да, керек јогы да бар. Алдындагы јакшы деген јанжыгулар ла эмдигизи ортодо коммунистический кўн-тапту кижини өскүретен бек колбу болор учурлу. Јартап айтса, эмдиги өйдин ле јүрүмнин некелтезине келижетен јанжыгулар керек.

Обществодо јаны табылып келген јанжыгу-ээжини партий-

ный, комсомольский, профсоюзный организациялардын члендери жарайтанын, жарабайтанын биригип, бир шүүлте эдер керек. Бу мындай керекке эриги жогынан бичиичилерди, композиторлорды, журукчыларды ла пропагандисттерди алдыртып алза, мөрлү болор эди. Озогыдан арткан ла эмдиги өйдөги жанжыгуларды, жан-ээжилерди канайда тузаланып, канайда өткүрүп турганы керегинде шүүлтелерди ле аяруларды областной газеттердин страницазына, агитатордын блокнодына ла өскөдө агитация, пропаганда өткүретен жерлерде тузаланар керек.

Л. Чанчубаева,
Горно-Алтайский НИИИЯЛ-дын научный ишчизи.

БАЖАЛЫКТАР

Улу Октябрьдын 61-чи жылдыгы	1
Орто звенонын кадрларына — партийный кичеemel	6
Туулу Алтайдын агаш хозьяйствозы	9
Тос Закон ло советский госудaрстводо закcнностьты жарандылары	14
СССР-дин жагы Конституциязы аайынча	18
Общественно-политический темага лекция белетеери	21
Пропагандисттин тос аярузында — баштапкы источниктерди үренери	25
Жанжыгулар тазыктыларына — жаан жөмөлтө	28

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано к печати 1/XI 1978 г. Усл. п. л. 2. Уч-изд. л. 1,7. Заказ 3543,
Тираж 750 экз. Цена 5 коп. АН 11862. Формат 60×84 1/16.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства, г. Горно-
Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36. Горно-Алтайская типография, пр. Комму-
нистический, 27.

5 акча

ГОРНО-АЛТАЙСК · 1978